

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

תענית טו-כב | פרשת מקץ | גליון מס' 100

דף טז.

וחשבתי בדרך אפשר שאולי זהו כוחו של הרגל, שאחר שהתרגל לראות שמניחים אפר ע"ג תיבה כבר פסק מלהתרגש ומלהצטער ע"כ.

ומה רב כוחו של ההרגל להכהות את רגשותיו של האדם ניתן ללמוד מדברי החסיד יעב"ץ בפ"י לאבות (פ"א מ"ד) עה"פ ביחזקאל (מו, ט) 'זבבא עם הארץ לפני ה' במועדים, הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפון לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא" - וביאר החסיד יעב"ץ: "כי הקפיד ה' יתברך שלא יראה השער שתי פעמים, פן ישווה בעיניו לשער ביתו וקירות הבית לקירותיו... וזה היה עוון העגל שהיה האוהל בתוכם עד שמאסו בו ואמרו עשה לנו אלהים. ומשה רבינו ע"ה הרגיש בזה ונטה את האוהל מחוץ למחנה הרחק מן המחנה". מי לנו גדול מאהרן הכהן, קדוש ה', אשר טרם יכנס לפני ולפנים הוא פורש שבעה ימים "פרישה של קדושה" (תוספתא פרה פרק ב). אף על פי כן הוזהר בכל חומר הדין: "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". מדוע? לפי שגילויי שכנתי שם, יזהר שלא ירגיל לבוא.

עוד כתב שם החסיד יעב"ץ: "כי בטבע האדם לקוץ בדברים בהתמדתם ויבואו לבזו המלמד והתורה עצמה, ולכן אמר התנא שאל יאמר אדם כבר שמעתי דבר זה פעמים רבות, אלא הוי שותה בצמא את דבריהם כאילו לא שמעתם מעולם".

ההרגל, אומר הגר"ח שמואלביץ, הוא האויב הגדול של כל רגש קדושה והתרוממות. בשעה שאדם ניצב אל מול הנעלה והנשגב ובנפשו מתנוצצים זיקים של אש קודש, מגיח ההרגל ומכבה את גחלי הקודש בזו אחר זו עד כי תדעך האש כליל. הלב רחוק מה' על כי המצוות והיראה נעשו "מלומדה". ההרגל מרחיק את האדם מבוראו, הפה והשפתיים ממשיכים בהרגלם, אולם ההתלהבות, הלהט והרגש וכל הכלול במסגרת ה"לב" - נעלם ואיננו. וע"כ מציינו שצווח הנביא שכך נאמר בספר ישעיה (כט, יג - ד): "יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמו ובינת נבוניו תסתתר".

לא במעלות ורוחניות בלבד הדברים אמורים, גם רגשות טבעיים כנשיאת חן וכדומה דועכים ומתבטלים על ידי ההרגל. ולא זו בלבד אלא שבמקום החן בא מיאוס בדבר. דבר

אדם שיש בו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בו, למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפי' טובל וכו' - כתב בשו"ת אור לציון (חלק ד - הערות פרק ט): וכן כתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ג', כל המתודה בדברים, ולא גמר בלבו לעזוב, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת עד שישליך השרץ.

ויש שהקשו, מה החידוש בזה, הרי פשוט שכיון שאוחז בידו את השרץ, הרי הוא טמא. ולכן פירשו שיש כאן חידוש גדול, שמי שהיה טמא בטומאה חמורה, וטבל כשרץ בידו, לא נאמר שנטהר מהטומאה חמורה, ואין בו אלא טומאה קלה של שרץ, אלא הרי הוא עדיין בטומאתו החמורה. ומכאן למדו שמי שיש בידו עון חמור ועון קל, וחזר בתשובה מהעון החמור לגמרי וגמר בליבו לעזוב אותו, ואילו על העון הקל התוודה בלבד, ולא גמר בליבו לעזוב, לא בלבד שהעון הקל לא נמחל לו, אלא אף העון החמור לא מתכפר לו.

ונראה, שחס מלומר שאין העון החמור מתכפר לו, שהרי שב ממנו. אלא נראה שחידוש הגמ' הוא באופן אחר, שבאו ללמד שהטובל ושרץ בידו, אין הפירוש שהוא נטהר מחמת הטבילה ושוב נטמא מחמת השרץ שבידו, אלא שכלל לא נטהר מחמת שתופס כל הזמן את השרץ בידו. (וראה בחידושי הגר"ח על הש"ס סימן תכ"ד). והוא הדין לענין העוון, שהמתודה ואינו גומר בליבו לעזוב, אין הכוונה שהעוונות נמחלים וחוזרים מיד, ונפקא מינה שיהיו נעשים ראשון ראשון, וכדאיתא בראש השנה דף י"ז ע"א וברש"י שם, (וראה בדברי הרמב"ם שם בפרק ג' הלכה ה' ובמפרשים שם), אלא לא נמחלים כלל.

אך המתודה וחוזר בו בלבו מאותה עבירה, אף אם גבר יצרו לאחר מכן ושב על אותו חטא, הרי זה מעשה חדש. ובהו יובן נוסח הבקשה אל מלך יושב על כסא רחמים וכו' מעביר ראשון ראשון. שלכאורה היה צריך לומר מעביר ראשון שני. אלא מאחר והעון הראשון שעשה נמחק, א"כ לעולם אין שני, כי החטא שעשה אחריו נעשה ראשון.

אמר רבי זירא: מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה על גבי תיבה מזדעזע לי כוליה גופאי - ונתקשתי דאמאי רק בתחילה נודעזע בראותו שמניחים אפר ע"ג תיבה, אך לאחמ"כ משמע שפסק מלהזדעזע.

זה מצאנו במדרש: "מטרונה אחת שאלה את רבי יוסי... אמרה לו: מוסיפה אני על דבריך: אמורה הייתי להנשא לאחי אמי ועל ידי שגדלתי עמו בבית התכערתי בעיניו והלך ונשא לו אשה אחרת ואינה נאה כמוני" (בראשית רבה יא, א).

וכך נתפרש גם בכתוב: "הוקר רגליך מבית רעך, פן ישבעך וישנאך" (משלי כה, יז). אף לרע הטוב מהווה ההרגל סכנה עד שעלול הוא להפוך מאוהב לשונא. עד כדי כך קצה נפש האדם בגלל ההרגל.

בספר דברים (ל, יא - יד) נאמר: "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום, לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא. לא בשמים היא... כי קרוב אליך הדבר מאוד בפניך ובלבבך לעשותו". לדעת הרמב"ן והספורנו הסוברים כי פסוקים אלה מדברים על מצות התשובה ומורים לנו שקל מאוד לקיים מצוה זו, מקשים בעלי המוסר, מדוע, אם כן, כמעט אף רשע אינו שב מדרכו הרעה, מדוע אין הרשעים בוחרים בדרך התשובה הקרובה כל כך לאדם?

התשובה היא: אסונו של האדם הוא, שהוא מתרגל למצבו ומשלים עמו מבלי לחוש שהוא מתדרדר והולך. ומי גרם לכך? - ההרגל! אילו היו מעמידים אותו על מצבו בפתאומיות וברגע אחד היה מתגלה לו אנה הגיע, בוודאי היה נהפך לאיש אחר.

הוא מה שאמרו חז"ל: "אמר רב: מאי דכתיב זה דרכם כסל למו? - יודעים רשעים שדרכם למיתה ויש להם חלב על כסלם". כלומר, כל כך התרגלו למצבם עד שאין המיתה עושה עליהם רושם כלל. וממשיך רבה: "שמא תאמר: שכחה היא מה? תלמוד לומר: ואחריהם בפייהם ירצו סלה" (שבת לא, ב). כלומר, ואם תאמר ששכחו את המיתה, ואם כן יש להם תקנה כאשר יראו מות אחד מחבריהם או כאשר יזכירו להם את יום המיתה, ויחפכו להיות בעלי תשובה? - תלמוד לומר: "ואחריהם בפייהם...", ומכיון שסופם המר שגור על פיהם, שוב אין להם תקנה.

ושוב מצאתי שכתב כן הגרמ"צ ברגמן שליט"א בקובץ 'התורה וקבלתה במשנתם של רבותינו (עמ' סז) שכתב: בהקדם דברי הגמ' בסנהדרין נב: למה ת"ח דומה לפני ע"ה בתחלה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף, הנהגה ממנו דומה לקיתון של חרש כיון שנשבר שוב אין לו תקנה, וזהו דרך האדם אשר מעפר יסודו, בשר ודם, אשר בהרגל עם הדבר נפגם אצלו ערך הדבר, ולא דוקא ע"ה, כי מצאנו דבר כזה אצל גדולי האמוראים, יעויין במס' תענית כיצד מוציאים את התיבה לרחובה של עיר ונותנים אפר מקלה על גבי תיבה, ועי"ש בגמ' סז. ולמה נותנין אפר מקלה ע"ג תיבה אר"י ב"פ כלומר עמו אנכי בצרה וכו' אמר ר' זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה ע"ג תיבה מזדעזע לי כוליב גופי. עכ"ל. הנה ר' זירא הקדוש שכל גופו היה קודש קדשים שבדק עצמו בתנור אי שליט ביה נורא דגיהנם יעווי בב"מ פה. הנה הוא הרגיש הבדל בנפשו מפעם הראשונה שראה שהניחו את האפר על התיבה, שהיי מזדעזע לי כוליה גופיה לבין הפעמים השניים שכבר התרגל בזה, דזהו כח ההרגל על האדם.

אמנם ראיתי בבא"ח בספרו בניהו שכתב: באומרו מריש משמע דלא הו"ל הכי אח"כ, וצריך להבין מה טעם יש לו בזה לבסוף, ונ"ל בס"ד הכונה מריש, קודם שידעתי הטעם של נתינת האפר הייתי מזדעזע בזה על בזיון שנראה בזה למקום ס"ת, אך אח"כ כששמעתי, הן כמ"ש ר"י בן בוי, הן כמ"ש רשב"ל לא הייתי מזדעזע.

וראה בשפת אמת שכתב שמכאן למד הרמב"ם (פרק ד' הלכה א) שטעם הנחת אפר על גבי התיבה וס"ת, כדי להרבות בכיה ולהכניע ליבם. שלכן הביא הגמרא את דבריו של רבי זירא, שכאשר ראה כך, היה גופו מזדעזע.

ואגב אורחא אציין שמצינו שדרכו של רבי זירא בש"ס לומר תמיד מריש כי הוה וכו' כמו בברכות דף ו: אמר רבי זירא: מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא בשבתא, אמינא: קא מחליין רבנן שבתא. כיון דשמענא להא דרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת, שנאמר אחרי ה' ילכו כאריה ישאג וגו' - אנא נמי רהיטנא. ושם בדף נג: אמר רב יהודה אמר רב: אין מחזרין על האור כדרך שמחזרים על המצות. אמר רבי זירא: מריש הוה מהדרנא, כיון דשמענא להא דרב יהודה אמר רב - אנא נמי לא מהדרנא, אלא אי מקלע לי ממיילא - מבריכנא. ובשבת דף כג. אמר רב ששת: אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רבי זירא: מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא. בתר דנסיבי איתתא אמינא: השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי. ובעבודה זרה דף מ. אמר ר' זירא: מריש הוה מטבילנא בצירן, כיון דשמענא להא דאמר רב יהודה משמיה דעולא: מחלוקת לטבל בצירן, אבל בגופן - דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר, בצירן נמי לא מטבילנא. [וכן מצינו לשון כזו בסוטה מ. על ר' אבהו, ובקידושין לא. על רב יוסף].

וכן ראה למהר"ץ חיות (מסכת נזיר דף נא): שכתב: עיי תוס' (כתובות ב ע"ב) ד"ה פריך דכל אמורא היה תופס לשונו כמו מגדף ר' אבהו. תהי ר' יוחנן. וכן אנו נאמר דרכו של אביי לומר בבהמ"ד ההלכות שהיו מסורות בידו בלשון נקטינן עיי (גיטין נט ע"ב) אמר אביי נקטינן אם אין שם כהן נתפרדה החבילה ע"ש. ועיי עוד (גיטין נו ע"ב) אמר אביי נקטינן פיו של נחשת (נדרים מא ע"א) אמר אביי נקטינן אין עניי אלא בדעת. ועיי (גיטין לב ע"ב) אמר אביי נקטינן שליח מתנה כשליח הגט ע"ש [ושם מח ב' אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה ובקדושין לג א' אמר אביי נקטינן דאי מקיף חי].

וכן בתענית דף ז. כתב המהרצ"ח: עיי תוס' (ריש כתובות ב ע"ב) ד"ה פשוט דכל אמורא היה תופס לשונו בלשון מיוחד כמו תהי ר' יוחנן לייט אביי. ועיי תוס' (חולין ס"ה ע"ב) ד"ה ודלא פליגי רק אחד נקט בלשון לא שנא ואחד בלשון והוא וכן חזינן דרכו של רב פפא בכ"מ דאיכא פלוגתא לעשות כדברי שניהם אם אפשר כמו בעניני ברכות אומר נמרינהו לתרווייהו כמו כאן ועיי ברכות נ"ט ס' מגילה כ"א ולענין איסור ג"כ (חולין מ"ו ע"א) א"ר פפא הלכך בעינן כית במקום מרה וחיותא ועיי (חולין ס"ה ע"א) לענין סימני חגבים דא"ר פפא דבעינן תרווייהו [וע"ע בשבת כ' א].

❧ דף יז. ❧

מכאן אמרו: כל כהן שמכיר משמרתו וכו' אסור לשתות יין כל אותו היום - מקשה הגבורות ארי: הרי איתא במשנה (מנחות דף מט), אין מחנכין את מזבח העולה, אלא בתמיד של שחר. והיינו שכשמחדשים המזבח, הקרבן הראשון צריך להיות תמיד של שחר. וא"כ מדוע אסור כהן המכיר משמרתו

לשתות יין כל היום, הרי זמן התמיד הוא לר' יהודה עד ד' שעות, ולרבנן עד חצות, ולאחר זמן זה יהיו מותרים לשתות יין, שהרי אפילו אם בית המקדש יבנה באותו היום כבר לא יוכלו להקריב, והקרבת הראשון צריך להיות תמיד של שחר ועבר הזמן כבר. ומתריץ, דמ"מ את המנורה מחנכין בו הנרות בין הערבים, וכן את מזבח הזהב מחנכין בקטורת של בין הערבים, ואם ישתו יין בסוף היום, לא יוכלו לעבוד בעבודות אלו.

דף יח. פס

לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו, כמאן רבבי יוסי וכו' - הנה בחתם סופר (או"ח סי' קצא) נשאל: "אם יכולים ציבור או יחיד לקבוע עליהם יום טוב לעצמם על נס שיעשה להם". והביא המקור מתשובת מהר"ם אלשקר (סי' מט), והעלה שחייבים לקיים עליהם. "ואפי' מי שעוקר דירתו, חייב לקיים היום ההוא, ומייתי ראייה מר"א בר צדוק שהי' מבני סנאב בן בנימין, וקיים יום טוב קרבן עצים אפי' אחר החורבן ולאחר ששינו מקומם" (עירובין ס"פ בכל מערבין).

והוספתי בראיות כפמ"ש התוספות שר' אלעזר בר צדוק היה חתנם של סנאב של בנימין ולא מבניהם (עירובין שם תוד"ה מבני) וכו'. ובחידושי ביארת, שעיקר מה שבא להשמיענו, שאע"פ שנתחתן עמם אחר החורבן, וכבר חל עליו גזרת התענית קודם קבלת היו"ט שלו, מ"מ לא השלים תעניתו ביו"ד באב, והרי קמן שיש כח ביד הקהל לתקן עליהם ועל הנלוו עמו ולא יעבור, וכך נוהגים כמה קהלות ישראל ומגדולי יחידיהם שעושים כן ביום שאירע להם נס.

שפעם אחת נגזרה גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות וכו' - הקרן אורה מבאר מדוע דוקא גזרו על ג' דברים אלו, משום שהגויים מתקנאים דוקא על דבר שאין להם חלק בו. וזה דוקא בג' מצוות אלו. כמו שאיתא שגוי ששבת חייב מיתה, וכן גוי שלמד תורה חייב מיתה, וכן מצות מילה היא אות לישראל לבד, דכתיב: ואתנה בריתי ביני ובינך.

ולפ"ז מבואר היטב המשך הגמ': מה עשו וכו', לא אחיכם אנחנו, לא בני אב ואם אחד אנחנו. וכוונת דבריהם היתה, דמפני מה אתם גוזרים עלינו על ענינים אלו, הלא הם ירושה לנו ממקור מחצבתנו, ומה לכם ולזה.

דף יט. פס

אמר להם חוני המעגל צאו והביאו תנורי פסחים שלא ימוקו בגשמים - ופירש"י שהיו עשויים בחרס והיו נתמעכים בגשמים, לכן אמר להם להכניס אותם.

בפלת' (יו"ד סי' ק"ט ס"ק ו') הקשה דבסוגיא דזבחים (צ"ה ע"ב - צ"ו ע"ב) מבואר שהתנור של ביהמ"ק היתה של מתכות, ולא של חרס, דכיון שנאסרה מחמת הבליעה של הקרבנות, בשל מתכות אפשר להגעיל, משא"כ בשל חרס בעי שבירה. והקשה א"כ אמאי עשו תנורים של פסח משל חרס הא צריכים שבירה אח"כ.

ועוד דבירושלמי מבואר שעובדא זו היתה בי' אדר (וי"ג כ' אדר), וא"כ תנורים אלו הי' של שנה שעברה, דלא מסתבר

ושכבר הקדימו לעשות תנורים לפסח הבאה, ול"ל שברו אותם, כיון שהי' בהם בליעות של פסח. ואין לומר משום שתלאו הק"פ בפנים, ולא בלעו מהפסח, שלא נגעו בחרסו של תנור, דהא בזבחים (צ"ה ע"ב) הוא אבעי' דלא איפשטא אי תלאו ולא בלע אי צריך שבירה או לא, די"ל דאבישול גרידא קפיד רחמנא, וכמו שנאמר וכלי חרש אשר תבושל בו וגו'.

ותירץ הפלתי דמכאן שאב הרמב"ם מקורו דרק בחטאת נאמרה שצריך לשבור הכלי חרס, משא"כ בשאר קרבנות, וכל הפוסקים תמחו עליו מאין לקח לחלק בין חטאת לשאר קרבנות, וי"ל דמכאן הוא מקורו דהא חזינן דקרבנות פסח צלו בתנורים של חרס, הרי דלא צריך שבירה.

עוד תירץ הפלתי עפ"י מש"כ שם לבאר, דבישול בלא בלוע אינו אלא גזירה דרבנן אטו בלוע, ובפסח לא גזרו, דבלא"ה יזהר שלא יגע בתנור, דהו"ל צלי מחמת דבר אחר, ולכן בבישול בתוכו בלי נגיעה אין התנור צריך שבירה.

ובחזון איש (קדשים, קמא סימן ל"ז אות י"א) תירץ על פי מש"כ תוס' בזבחים (צ"ו ע"א ד"ה אלא) דגם בכלי חרס מהני חזרה לכבשונות, וא"כ י"ל דהיו מסיקין אותן ודי בכך, עיין שם.

דף יט: פס

הלך נקדימו בן גוריון וכו' - הסבא זצ"ל מנובהרדוק ביאר בסיפור מופלא זה (ספר מדרגת האדם - בקשת השלמות פרק יא) דלמדים אנו כאן, מלבד עצם הנס שנקדרה חמה בעבורו, גם ע"י הדרך שבה זכה לנס רואים אנו את מידת הבטחון, שהרי כשהלך לאדון לא הלך על דעת לפרוע לו י"ב ככרים כסף, אלא בבטחון גמור שמעיינותיו ימלאו מים, עד כדי כך שהוא מבטיח זאת לאדון, אלא כדי שהאדון יתרצה ליתן לו המים, הרי הוא מבטיח לו י"ב ככרי כסף במקומם, מנין היה נקדימו בן גוריון בטוח שימלאו המעיינות מים?

נקדימו בן גוריון ידע שישראל צריכים מים בעלותם לרגל, וכשידיעה זו משתרשת לדבר בטוח, הרי בכח הבטחון ודאי ירדו גשמים, ולפיכך הגם שכל השנה לא ירדו מים, לא עלה בדעתו שום צד שלא ירדו גשמים, ולא נכנס לבית המקדש להתפלל על הגשמים, לא לפני אותו היום ולא באותו היום בשחרית ולא בצהריים, כי מאחר שלפי סדר הנהגת הקדוש ברוך הוא, כשישראל עולים לרגל הם מקבלים מים, אין זקוק הוא לשום תפילה נוספת על זה, כי בזמן שיש שהות לגשמים לירד, בטוח הוא שירדו בו גשמים, כשם שאדם בטוח בשעות הלילה כי למחר יהיה יום.

במנחה נקדימו בן נכנס לבית המקדש, אם כל אותו הזמן היה בטוח שירדו גשמים, למה ראה נקדימו להתפלל? אלא שגם לאחר שעמד במדרגה גדולה זו, חשש נקדימו שמא יש פגם במידת הבטחון שלו, שמא יסבור שירידת הגשמים הוא פעלם בכח הבטחון, ובתוך מידת הבטחון יצטרף גם משהו של בטחון בעצמו, ולפיכך נכנס נקדימו לבית המקדש כדי לעקור מחשבה זו, ואמנם זו היתה כל תפילתו "לא לכבודי אלא לכבודך" בתפילה ראשונה, "הודע שיש לך אהובים בעולמך" בתפילה שניה.

דף כ. פסוק

ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים - נתעוררתי בדברי הגמ' דבתהילה איתא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים [וכן הוא בסנהדרין קו.]. ולבסוף בע"ב איתא ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות, ומה טעם לשינוי הדברים.

ומצאתי במהרש"א שהרגיש בזה ולכך מוסיף בע"ב וגורס: 'ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ס'ת תפילין ומזוזות וכו'. [היינו שלא רק ס'ת תפילין ומזוזות אלא אף נביאים וכתובים].

מעשה שבא רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על חמור ומטייל על שפת נהר, ושמה שמחה גדולה, והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה, נזדמן לו אדם אחד שהיה מכווער ביותר. אמר לו: שלום עליך רבי! ולא החזיר לו. אמר לו: ריקה, כמה מכווער אותו האיש! שמא כל בני עירך מכווערין כמותך? אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכווער כלי זה שעשית - וצ"ב דהלא איתא בברכות דף ו: 'אמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל שיוודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום - יקדים לו שלום, שנאמר: בקש שלום ורדפהו, ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן, שנאמר: ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתים' [פי' הראב"ן] (ברכות סימן קלב) דגזילת העני בבתים גזילת הענייה], ואמאי ראב"ש לא החזיר לו שלום.

ועמד ע"כ בס' הנהגות ופסקים לגרי"ח זוננפלד (ביאורים מידות והנהגות): 'ולא הוי גזלן אלא בהך גוונא שרגיל ליתן לו שלום, וכמו שמצינו בתענית (כ, ב) באחד שנתן שלום לר"א בר"ש ולא החזיר לו. ועיין בירושלמי (שקלים פ"ב הל' ה) שהיו נוהגים בבבל שאין הקטן שואל בשלום הגדול ממנו'.

והיעב"ץ בהגהותיו דיש לדונו לזכות במה שלא החזיר לו שלום, כי חשש שמא שד הוא ואסור ליתן לו שלום, כדאי במגילה (ג ע"א), ואף דאמרין שם בגמרא דלא מפקי שם שמים לבטלה ושלום הוי שמו של הקדוש ברוך הוא, י"ל דאף דהוי שמו של הקדוש ברוך הוא, מ"מ לא מיקרי שם שמים, ואין זה הזכרת שם שמים לבטלה עיין שם.

דף כ: פסוק

מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות וכו' - בפוסקים דנו לגבי אשה שהיו לה שני בעלים ושניהם שבקו חיים לכל חי, באיזה אופן נחשבת כקטלנית. ובתשו' תשובה מאהבה (ח"א סי' צב) כתב מדברי הגמ' כאן בריאות ולא רעועות. ובירושלמי (פ"ג ה"ה) מוסיף: בחורים ולא זקנים ע"כ. א"כ דכוותה יש לומר ג"כ הכא בענין קטלנית, דדוקא כשמתו בעליה בחורים אבל לא זקנים, אנשים ולא חולים. ע"ש. וע"ע ליעב"ץ בספרו מור וקציעה (סי' תקעו), עמ"ש הבי"ל למעט נשים שהן חלושות המזוג, וכדאמר בירושלמי לגבי זקנים, שלפ"ז כ"ש שאין בכלל זה, אותם שנולדו חלושי המזוג בטבע רע, או הידועים בחולי ארוך ומדוכאים ביסורין מזמן רב קודם המכה. ויש ללמוד מזה לענין קטלנית. ע"ש. וגם בתשו' חתם סופר (אבהע"ז ח"א סי'

כד) ושו"ת קהלת יעקב להגאון מקרלין זצ"ל (סי' ד') ומהר"ש ענגיל (ח"ז סי' לח) כתבו עפ"י הגמ' כאן גם כן להקל כה"ג לגבי קטלנית ע"ש היטב.

דף כא. פסוק

אבא אומנא הוה אתי ליה שלמא ממתבתא דרקיעא כל יומא וכו' - נראה לי שזכה לזה משום דבקיודשין (פב). אמרין, תנו רבנן עשרה דברים נאמרו בגרע [פירש"י מקיז דם ע"ש שמגרע את הדם], מהלך על צידו, ורוחו גסה, ונתלה וישב, [פירש"י] דשלתן סימני גאווה הן דבשביל שהבריות מוסרין נפשן לידו הוא מתגאה], ועינו צרה, [בממונו להוציא כלום מפני שמורגל לאכול אצל המקיזין ואינו מוציא כלום משלן], ועינו רעה, [נותן עינו בבריאים שיחלו ויהיו צריכין לן] אוכל הרבה ומוציא קמעה, [היינו שאוכל עם כמה אנשים ביום אך אינו מוציא הרבה זבל משום שאדם מכין לסעודת הקזה מאכלים בריאים שממעטין את הזבל], וחשוד על העריות, [ברש"י פי' מתוך שהנשים צריכות לו ועסקו עמהם, וביד רמ"ה פירש שהוא משום שמסתכל על הנשים במקום ההקזה ויצרו מתגבר בן], ועל הגול, [שהנשים גוזלות מבעליהן ונותנות לן], ועל שפיכות דמים [דפעמים משאיר לאדם פחות מרביעית דם ומסתכן]. ע"כ דברי הגמ' שם.

והנה אצל אבא אומנא ראינו שמידותיו היו טובות ונעלות, והיו היפך דברי הגמ' בקידושין שם, שהיה אבא אומנא עניו גדול בזה שלא חשד בחכמים ולא כעס עליהם, ועינו טובה שלא היה לוקח כסף מאנשים, [ועי"ז אף הנשים לא היו צריכות לגזול מבעליהן], וכדאי גם שלא אכל מהם, ולא זאת בלבד אלא אף היה נותן להם אוכל להבריא נפשם, והיה נוהר מאוד מלהסתכל בבשר אשה בשעת עבודתו.

ובס' משנת יוסף כתב לפרש שבזמן שהיצה"ר מתגבר על האדם והוא מכניעו לגמרי זוכה שיבוא לו שלמא ממתבתא דרקיעא, ולכן אבא אומנא שהיה עוסק בענינים שמגרה בו את היצה"ר ואפילו הכי התגבר עליו בכל יום, לכך זכה לשלמא ממתבתא דרקיעא כל יומא.

דף כא: פסוק

לרבא כל מעלי יומא דכיפורי וכו' - לפי"ז קשה על הגמרא (ר"ה כא ע"א) שרבא עשה ב' ימים יוהכ"פ מספק. מדוע נהג כך, הרי היה לו סימן מתי שאליהו בא אליו - למחרת יהיה יום הכיפורים.

וכתב בספר אור הישר דצריך לומר, שנהג לעשות ב' ימים לפני שקיבל שלום משמים. ע"כ. ובפשטות י"ל דתורה לא בשמים היא, ולא הי' יכול להורות עפ"י הסימן שקיבל משמים.

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדרך היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב - שמעו ותחי נפשכם.

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון במס' 03-6171111 להקיש *7 ואו קוד 96633 שלוהה 6

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com